CZU: 821.111(415).091 **DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.13364045**

PREZENTE SHAKESPEARIENE ÎN *ULISE* DE JAMES JOYCE

Cristina BOSÎI

asistent universitar
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, RM
orcid id: https://orcid.org/0009-0000-6415-0233

The article aimed to identify Shakespearean presences in the novel Ulysses by James Joyce. Thus, there has been realized a parallel with the play Hamlet by William Shakespeare, identifying similarities between the characters, common motives, thematic and textual correspondences. There Hamlet have been mentioned various similarities with the Shakespearean protagonist, Shakespeare's influence being particularly evident through this play. Thus, there were established a variety of connections between Shakespeare's most famous play and Joyce's most famous novel.

Key-words: *play, novel, influence, parallel, similarity, thematic correspondence, Shakespearean.*

Personalitatea și opera lui William Shakespeare reprezintă astăzi unul dintre cele mai relevante aspecte din textele lui James Joyce, în special în romanul *Ulise*. Acest lucru nu ar trebui să fie surprinzător, deoarece Shakespeare nu a fost doar o influență pentru Joyce, ci aproape o obsesie. Joyce îi acordă lui Shakespeare unul dintre cele mai înalte locuri din istoria sa personală a literaturii. Cu o anumită ocazie, Joyce menționează relevanța și semnificația ființei sale la fel de bătrâne precum era Shakespeare când acesta din urmă a scris *Hamlet*.

Prin urmare, alături de *Odiseea*, *Ulise* al lui Joyce face cele mai directe și susținute aluzii la *Hamlet* al lui Shakespeare, care este una dintre cele mai citite și cercetate piese din istoria literaturii engleze.

Shakespeare a creat un personaj care este o enigmă și, în același timp, un personaj care atrage atenția datorită conexiunii pe care o creează cu publicul său. Nu este de mirare că piesa lui Shakespeare și Shakespeare însuși, au reprezentat un mare interes pentru James Joyce.

În ceea ce privește corespondențele tematice cu *Ulise*, putem lua în considerare așa aspecte ca: uzurparea, mâhnirea pierderii unui părinte, fiind bântuită de fantoma unui părinte, viclenia, conștiința și infidelitatea conjugală.

Astfel, Shakespeare este prezent pe tot parcursul romanului, prin aluzii, afirmații indirecte și diverse sugestii țesute în text ca un puzzle, fiind în același timp complicat, interesant, curios și impresionant pentru cititor.

Un punct de referință, poate servi Capitolul 9 al romanului, un capitol complicat (la fel ca toate celelalte vor spune cititorii); episodul respectiv având loc în Biblioteca Națională din Dublin de la ora 14:00.până la 15:00 și unde Stephen explică în continuare teoria sa despre Shakespeare și *Hamlet*.

Expunerea genială, dar dificilă a lui Stephen devine și mai nedumerită de faptul că el însuși nu crede cu adevărat în toate propriile sale teorii despre Shakespeare, sau chiar despre Hamlet; în propriile sale cuvinte, argumentele lui către bărbații din bibliotecă sunt o „sceneta". Deci, deși capitolul nu ne spune foarte multe despre viața personală a lui Shakespeare (în ciuda numeroaselor puncte interesante despre dramaturg), ne spune foarte multe despre Stephen însuși, în special despre obsesia lui față de paternitate.

Capitolul începe cu faptul că Stephen dispută estetica, noii scriitori irlandezi și alte chestiuni cu bibliotecarul Quaker Thomas William Lyster, directorul Bibliotecii Naționale; John Eglinton, un influent eseist anglo-irlandez și editor al revistei de scurtă durată Dana și cu Russell. Acestora li se alătură în curând Richard I Best, director adjunct al Bibliotecii Naționale.

Stephen începe să-și susțină teza despre Shakespeare, dar alte gânduri interferează în conștiința lui, aceasta fiind cunoscuta tehnică literară explorată de Joyce și alți moderniști -*„fluxul conștiinței"*.

În timp ce Stephen vorbește despre seducția de către Anne Hathaway a tânărului William Shakespeare, o femeie cu câțiva ani mai în vârstă decât Shakespeare, Stephen nu poate să nu se gândească la propriul său viitor întrebându-se când va fi și rândul lui. Astfel, Joyce intenționează să demonstreze că Stephen nu este considerat un egal de către ceilalți bărbați; el este la fel de străin printre semenii lui, precum Bloom este printre ai săi. În acest sens cititorul poate observa asemănări între Stephen și Hamlet.

Stephen, obsedat de fantomele propriului său trecut, inclusiv de mama sa (o paralelă cu Odiseea în care Ulise și-a cunoscut propria mamă în Hades), crede că Shakespeare însuși semăna foarte mult cu regele Hamlet al Danemarcei, care apare ca o fantomă pentru fiul său. Și pentru a-și începe teza, Stephen își imaginează Teatrul Globe așa cum era pe vremea lui Shakespeare.

În schema de lucruri a lui Stephen, Shakespeare însuși, pregătit de o carieră de actor profesionist, a jucat rolul fantomei în prima reprezentație a capodoperei sale. Mai mult, Hamnet Shakespeare, fiul dramaturgului, dacă ar fi trăit, ar fi avut aceeași vârstă cu protagonistul. Iar rolul lui Hamnet-Hamlet este jucat de marele actor tragic Richard Burbage, cu care a vorbit chiar Shakespeare; astfel, simbolic, Shakespeare i-a vorbit „fiului" său despre infidelitățile sexuale ale lui Anne Hathaway Shakespeare (Gertrude). Se pare că cele mai importante părți ale teoriilor lui Stephen sunt concluziile sale pe care le conturează înainte de apariția lui Buck Mulligan.

Una dintre aceste concluzii este că Shakespeare nu și-a revenit niciodată din rana emoțională provocată de Anne Hathaway, care l-a sedus și după cum insistă Stephen, ulterior l-a înșelat. Astfel, înainte de a deveni la modă, Joyce susține (prin Stephen) că Hamlet este o dramă psihosexuală: regele Hamlet, în primul rând, este un soț trădat și abia apoi un monarh ucis. Din cauza morții tatălui său, Hamlet Prințul devine „deposedat", pierderea unui cămin și a unui regat egalând pierderile lui Stephen și Bloom, cei doi eroi ale căror poziții au fost încălcate.

O a doua concluzie trasă în rundele de început ale dezbaterii în jurul lui Hamlet vine din afirmația strălucită a lui Stephen că ultimele piese ale lui Shakespeare sunt despre reconciliere: Stephen susține că, pentru a fi o reconciliere, trebuie să fi existat o

despărțire, și anume aceste despărțiri din viața lui Shakespeare - printre familia și prietenii săi - pe care Stephen le ia în considerare.

Dar aparițiile lui Mulligan oferă într-adevăr o ușurare comică atât de necesară din complexitatea expunerii lui Stephen, în timp ce paginile lungi de relatări continuă temele majore ale lui Joyce. Marea întrare a lui Buck Mulligan urmează declarația rezumată a lui Stephen despre Hamlet, că „fiul este consubstanțial cu tatăl": " *He is a ghost, a shadow now, the wind by Elsinore's rocks or what you will, the sea's voice, a voice heard only in the heart of him who is the substance of his shadow, the son consubstantial with the father. —Amen! was responded from the doorway"*. [2]. Aceasta înseamnă că Shakespeare este atât regele Hamlet, cât și prințul Hamlet și, în paralel, că Joyce este atât Stephen cât și Bloom în *Ulise*.

Continuându-și teoria despre Shakespeare după încheierea intrării lui Mulligan, Stephen continuă să examineze personajul Annei, care era așa cum se simte, o Penelopă credincioasă care a rămas la Stratford, așteptând întoarcerea soțului ei de mult absent. Stephen redă ideea că marea rană a vieții dramaturgului a venit după căsătoria lui - când Anne l-a trădat. Dovada lui cu privire la acest punct, care a fost subînțeles mai devreme în episod, este dublă: Shakespeare nu a menționat-o niciodată pe Anne în toți cei 34 de ani de căsnicie cu ea și i-a lăsat moștenire doar al doilea cel mai bun pat al său, după ce a exclus-o complet din primul lui testament.

Prin urmare, viziunea lui Stephen despre Shakespeare cuprinde multe aspecte ale psihicului uman și, într-adevăr, ale sufletului: raportul dintre trecut și prezent; natura schimbării, care se întoarce întotdeauna asupra ei înșiși și permanența iubirii.

Practic, însă, expunerea lui Stephen este un efort elaborat de a încerca să-și identifice propriul loc în viață. Mama lui este moartă; tatăl său, deși uneori bine intenționat, este despărțit de el de un abis de temperament. Constatăm, prin urmare, că Stephen prezintă o serie de asemănări cu protagonistul shakespearian Hamlet.

Astfel constatăm diverse prezențe shakespeariene în romanul lui Joyce iar aluziile și paralele cu *Hamlet* fiind doar unele din ele, printre care vom menționa câteva. Un aspect ar fi interacțiunea socială din *Ulise*, care îl ajută pe cititor să facă paralele cu piesa. Nu numai că personajele împărtășesc asemănări, la fel situațiile și decorurile fac paralele de similitudine.

Alt moment îl reprezintă jocul de cuvinte și unele dintre temele și motivele care se întâlnesc în *Hamlet* și pot fi găsite în paginile unui străin introspectiv – Stephen Dedalus – care își pune la îndoială rolul în familia sa, în țara sa și cu el însuși. De asemenea există o senzație și un ton de teatru elisabetan în timpul episodului Scylla și Caribdo.

Asemănările din Hamlet și Ulise pot fi remarcate observând sursele și inspirația pentru Hamlet în contextul Angliei iacobine și elisabetane.

De asemenea, este important de remarcat criticile și teoriile care circulau despre Shakespeare și Hamlet la începutul anilor 1900, când Joyce își forma ideile despre piesă și despre personajul lui Hamlet, precum și găsirea și crearea propriilor sale surse pentru Ulise.

Astfel Joyce folosește motivele shakespeariene, punând personajele sale în paralel cu personaje specifice din piesele lui Shakespeare, în special Hamlet. Deși toate perso-

najele par să se relaționeze între ele și mai multe aluzii, personajul Hamlet este cel mai ușor asociat cu Stephen Dedalus.

În concluzie, putem afirma cu fermitate că influența lui Shakespeare este evidentă mai ales prin *Hamlet*. La această piesă se face aluzie deja în primul episod din Ulise, unde ni se oferă și rezumatul unei teorii, a cărei expunere va cuprinde cea mai mare parte din „Scylla și Caribdo". În ceea ce privește textualitatea, Hamlet pare a fi o prezență mai răspândită și mai variată decât *Odiseea* sau orice alt text.

Drept exemplu final vom aduce un fragment emblematic din *Hamlet*, din monologul personajului din actul III, cunoscut prin vestita întrebare, ezitare, nehotărâre de „*A fi sau a nu fi*" : *Hamlet: To be, or not to be, that is the question: /Whether 'tis nobler in the mind to suffer/ The slings and arrows of outrageous fortune,/ Or to take arms against a sea of troubles, /And, by opposing end them?—/To die,—to sleep,/ No more;—and by a sleep, to say we end /The heart-ache, and the thousand natural shocks/ That flesh is heir to: 'tis a consummation/Devoutly to be wished. To die,—to sleep,—/to sleep!* [1]. Acest motiv se regăsește în capitolul 15 din *Ulise* ca „*A avea sau a nu avea*": "*BLOOM: There is a memory attached to it. I should like to have it. STEPHEN: To have or not to have that is the question.*[2]. Aceiași întrebare apare într-o altă formulare în capitolul 17 din romanul lui Joyce ca „*A intra sau a nu intra*", "*A bate sau a nu bate la ușă*" : "*What were then the alternatives before the, premeditatedly (respectively) and inadvertently, keyless couple? To enter or not to enter. To knock or not to knock. Bloom's decision? A stratagem"*. [2].

Indiscutabil, putem afirma că sunt multe aspecte de luat în considerare în relația pe care Joyce a avut-o cu Shakespeare. Asemănările, paralelele și legăturile dintre cea mai faimoasă piesă a lui Shakespeare și cel mai faimos roman epic al lui Joyce sunt abundente, acestea fiind descoperite și re-descoperite de diverși cercetători, savanți sau pur și simplu cititori-admiratori ai operei iluștrilor William Shakespeare și James Joyce.

Referințe bibliografice:

1. https://www.gutenberg.org/files/27761/27761-h/27761-h.htm
2. https://www.gutenberg.org/files/4300/4300-h/4300-h.htm